

مطالعه نقش آموزگاران در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مقطع ابتدائی استان مازندران

امیررضا اصنافی*^۱، محسن حاجی زین‌العابدینی^۲، محترمه دانشمند^۳

مطالعات دانش‌شناسی

سال چهارم، شماره ۱۴، بهار ۹۷، ص ۹۹ تا ۱۱۷

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۲۱

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۲/۱۵

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف شناسایی نقش آموزگاران در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مقطع ابتدائی استان مازندران صورت گرفته است. روش پژوهش، پیمایشی و از نظر هدف کاربردی بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. روش آماری پژوهش آزمون تی استیودنت تک نمونه بود. جامعه آماری پژوهش، آموزگاران مدارس ابتدائی استان مازندران که شامل ۹۱۱۵ نفر بودند و حجم افراد نمونه، با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۳۷۴ نفر و نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای تصادفی انجام گرفت. از نظر آموزگاران مقطع ابتدائی استان مازندران ۵ شاخص ترویجی کتاب‌خوانی (قصه‌گویی و شعرخوانی، جلسات معرفی و نقد کتاب، خواندن گروهی، برگزاری نمایشگاه کتاب و نمایش فیلم و انیمیشن) در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان تأثیر زیادی دارد. آموزگاران مقطع ابتدائی استان مازندران از شاخص‌های «قصه‌گویی در کلاس»، «معرفی و نقد کتاب در کلاس»، «داستان‌نویسی و مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری نمایشگاه»، «آزاد گذاشتن دانش‌آموزان در انتخاب منبع برای پژوهش و کار گروهی»، «استفاده از انیمیشن» در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان استفاده می‌کنند. استفاده از قصه‌گویی و شعرخوانی و نمایش فیلم و انیمیشن در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مقطع ابتدائی استان مازندران تأثیر زیادی داشت؛ بنابراین، به آموزگاران مقطع ابتدائی توصیه می‌شود از این شاخص‌ها در محیط مدرسه و کلاس درس دانش‌آموزان بهره گرفته شود تا هم جذابیت کلاس‌بلا رود و هم دانش‌آموزان از همان ابتدای تحصیل به کتاب‌خوانی و مطالعه کتاب ترغیب شوند.

واژگان کلیدی: آموزگاران، استان مازندران دانش‌آموزان، کتاب‌خوانی، مطالعه، مقطع ابتدائی

۱. * استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، aasnafi@gmail.com

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی

۳. کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی، کتابدار کتابخانه عمومی شهرستان سواد کوه

استان مازندران

مقدمه

مقوله کتاب‌خوانی در هر جامعه‌ای منشأ آگاهی و روشنگری است و نسل نوجوان و جوان ما نیز به این نعمت بزرگ نیاز مبرم دارد تا بتواند به بهترین وجه ممکن آینده خود و جامعه را به خوبی ترسیم کند. بدون تردید، ترویج و ارتقای فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی می‌تواند تضمین‌کننده آینده علمی کشور نیز باشد (رحمانی و نوشین فرد، ۱۳۹۴). با توجه به اینکه سرانه مطالعه به‌عنوان عامل توسعه‌یافتگی یک کشور محسوب می‌شود و از طرفی هم آمارهای مختلفی که از سوی سازمان‌های مختلف نظیر کتابخانه ملی، شورای فرهنگ عمومی، سازمان ملی جوانان و نهاد کتابخانه‌های عمومی ارائه شده است، اختلاف آماری بسیاری مشاهده می‌شود. خطر جدی برای این نوع آمارها به خاطر استفاده در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی وجود دارد. در این میان کودکان و نوجوانان در گروه سنی قرار دارند که اگر از کودکی آن‌ها را به مطالعه و کتاب‌خوانی تشویق کرد این عادت در بزرگسالی نیز همراه آن‌ها خواهد بود.

مدرسه که دومین نهاد اجتماعی است که کودکان و نوجوانان بیشترین زمان را بعد خانه در آن سپری می‌کنند، پس یکی از عوامل مهم در تشویق کودکان و نوجوانان به مطالعه و کتاب‌خوانی، مدرسه و معلمان هستند. قدرت نفوذ معلم در اولین روزهایی که کودک به مدرسه قدم می‌گذارد نمایان است. او عقل و درایت معلم را بالاتر از همه، حتی پدر و مادر خود می‌داند، پس بر معلم واجب است در ساخت و تکوین جدی شخصیت او کوشا باشد و آگاهی فراوانی نسبت به کتاب داشته، زمان و چگونگی در اختیار گذاشتن آن را نیز بداند (میرزایی، ۱۳۸۴، ص ۵). به‌طور کلی شناخت زمینه‌ها و عواملی که فرهنگ مطالعه و خواندن برآیندی از آن‌هاست، کمک می‌کند وضعیت موجود ترسیم شود و راه‌های روشنی پیش روی فرادستان و مسئولان کشور قرار دهد تا بتوان راه کارهای بهبود کتاب‌خوانی در میان کودکان و نوجوانان را به اجرا گذاشت.

کتاب‌خوانی، راهی برای دستیابی به دانایی و توانایی است که به آدمی در فهم و درک درست، یاری می‌رساند و کلید گذر از محدودیت‌ها و جهالت‌ها و ورود به دنیای گسترده و

ژرف است. از همین رو، مطالعه پنجره‌ای به‌سوی اندیشه‌ها، تجربه‌ها، آموخته‌ها و اندوخته‌هاست. مطالعه و خواندن همیشگی و مادام‌العمر اساس فرهنگ کتاب‌خوانی است. در حقیقت، فرهنگ کتاب‌خوانی، حرکتی فراتر از یک مهارت عادی است و متضمن فرهنگی است که حاوی سواد گسترده است و خواندن فراتر از یک مهارت عادی است و خواندن از فعالیت‌های روزمره به شمار می‌آید (استرانگر-یوهانسن^۱، ۲۰۱۴). اهمیت مطالعه و کتاب‌خوانی در رشد و توسعه کودکان و نوجوانان سبب انجام پژوهش‌هایی در این زمینه شده است؛ با این وجود تاکنون پژوهشی که به تأثیر شاخص‌های کتاب‌خوانی (ویژه آموزگاران) بر بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان پرداخته باشد، انجام نشده است. از این رو پژوهش حاضر قصد دارد تأثیر شاخص‌های ترویجی کتاب‌خوانی (قصه‌گویی و شعرخوانی، جلسات معرفی و نقد کتاب، برگزاری نمایشگاه کتاب، خواندن گروهی، استفاده از نمایش فیلم و انیمیشن) را بر بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار دهد.

هدف پژوهش حاضر، شناسایی دیدگاه‌های آموزگاران از میزان کارآمدی شاخص‌های ترویجی کتاب‌خوانی در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان است و در نظر دارد به سؤال اساسی زیر پاسخ دهد:

دیدگاه آموزگاران مقطع ابتدایی استان مازندران درباره میزان کارآمدی روش‌های پنج‌گانه ترویجی کتاب‌خوانی چیست؟

یعقوبی راد و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای فرهنگ کتاب‌خوانی در میان دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه در منطقه ۵ شهر تهران پرداختند. نتایج حاصله از بررسی فرضیه‌های پژوهش به‌طور خلاصه عبارت‌اند از اینکه چهار عامل فضای آموزشی، خانواده، معلم و ارزش‌های اجتماعی بر ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی در میان دانش‌آموزان اثر گذارند. در این میان، با توجه به نتایج حاصله از آزمون فریدمن، ارزش‌های اجتماعی دارای رتبه اول و مؤلفه‌های معلم، خانواده و فضای آموزشی به ترتیب دارای اولویت‌های بعدی در ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی در میان دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه

در منطقه ۵ شهر تهران تشخیص داده شدند. اباذری و دیگران (۱۳۹۵) در پژوهشی به «تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه» پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که ارتباط معناداری بین فعالیت‌های فرهنگی و حفظ انگیزه‌های درونی و بیرونی وجود دارد. دیانی و تقی پناهی (۱۳۹۵) در پژوهشی به «بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه‌های مطالعه در دانش‌آموزان راهنمایی و دبیرستان شهر کرمانشاه» پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد دانش‌آموزان مورد بررسی، کمابیش همه انگیزه‌های خواندن را دارند و میزان این انگیزه‌ها از ضعیف تا قوی، رتبه‌گذاری شده است. «نمره»، «رقابت»، «اهمیت»، «لذت»، «کنجکاوی»، «اثربخشی»، «شناخته شدن» از انگیزه‌هایی بودند که در دانش‌آموزان مورد بررسی نسبت به بقیه در سطح بالاتری قرار داشتند و انگیزه‌های اجتناب از مطالعه و مطالعه به دلایل اجتماعی، نسبت به بقیه انگیزه‌ها نمره‌های کمتری را به خود اختصاص دادند. داته و لارسن^۱ (۲۰۰۵)، در پژوهشی تحت عنوان «اولویت‌های نوجوانان برای گذراندن اوقات فراغت و تعیین جایگاه مطالعه غیردرسی میان سایر فعالیت‌های اوقات فراغت آنان» به این نتیجه دست یافتند که فعالیت‌های اوقات فراغت نوجوانان شرکت‌کننده شامل موسیقی، تماشای فیلم و تلویزیون، ورزش، بازی‌های رایانه‌ای و ویدئویی خواندن مواد غیردرسی است و بیشترین مواد خواندنی مورد استفاده مجلات عامه‌پسند، کتاب‌های رمان و طنز است و کمترین آن‌ها نمایشنامه‌ها، کتاب‌های فنی روزنامه‌ها است. همچنین، علاقه به خواندن مطالب غیردرسی در خلال سنین ۱۱ تا ۱۵ کاهش پیدا می‌کند و در این سنین، پسران کمتر از دختران مطالعه می‌کنند. اودولو مچین^۲ (۲۰۰۸)، در پژوهش خود تحت عنوان اهمیت کتابخانه‌های آموزشی در پیشرفت آموزشی دانش‌آموزان از دانشگاه نونا- نیجریه، به این نتیجه دست یافت که ۱- دانش‌آموزان و معلمان آن‌ها نیازمند منابع کتابخانه‌ای هستند ۲- کتابخانه‌های آموزشی به معلمان در امر تدریس و روند یادگیری کمک می‌کند ۳- کتابخانه آموزشی، مواد آموزشی را جهت رفع نیاز آن‌ها و ترغیب مهارت خواندن فراهم می‌کند ۴- کتابخانه آموزشی به کشف مطالعه مستقل و یادگیری مستقل کمک

1. Duthie & Larsen
2. Udoh-Llomechine

می‌کند. دوپرون^۱ (۲۰۱۱)، در پژوهش خود تحت عنوان استفاده از کتب و مجلات الکترونیک جهت تقویت خواندن در کتابخانه‌های آموزشی از دانشگاه پرنس کانادا، به این نتیجه دست‌یافت که تعداد زیادی از دانش‌آموزان وقت زیادی را صرف مطالب اینترنتی می‌کنند؛ و لذا، معلمان و کتابداران به درک اثرگذاری انگیزشی ابزارهای دیجیتال و پذیرش روش‌های تشویق مطالعاتی جهت تقویت عادات مطالعه، هدایت می‌گردند. منصور و دیگران^۲ (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی توسعه و پایدارسازی عادات خواندن میان نوجوانان پرداخته‌اند. طی این تحقیق، مشخص شد که عامل اصلی در توانایی خواندن، از خانه و انتصاب آموزش در اوایل کودکی سرمنشأ می‌گیرد. از سوی دیگر، اگرچه والدین فرزندان خود را برای مطالعه تشویق می‌کنند و علایق خوانشی را پایدار می‌سازند، اما به نظر می‌رسد نیروی قوی‌تری از سوی هم‌سالان در به وجود آوردن این علاقه دخیل باشد. همانند جوانب دیگر زندگی نوجوانان، تأثیر همسالان یا در این مورد، تأثیر مثبت همسالان می‌تواند عامل مهمی برای از بین بردن تردید، بی‌قراری خوانشی ... باشد. کاوی و دیگران^۳ (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی تفریحی خواندن در میان دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان سنت آندرو پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد که اکثر پاسخ‌دهندگان به‌صورت تفریحی مطالعه نمی‌کردند، آن‌ها در خواندن مشارکت می‌کردند تا از پس امتحانات خود برآیند و برای اهداف شخصی، تفریح و یا کسب اطلاعات مطالعه نمی‌کردند. تحقیق نشان داد که اکثر پاسخ‌دهندگان تلویزیون تماشا کردن را به‌عنوان مانعی بدی در مطالعه تفریحی می‌دانند. کیکاس^۴ و دیگران (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی تأثیر حمایت فردی معلم بر مهارت‌های خواندن کودکان و علاقه به کلاس‌های درس با سبک‌های مختلف آموزش پرداختند. نتایج نشان داد که روابط بین حمایت فردی و مهارت‌های درک مطلب و خواندن بعد از خواندن دانش‌آموزان کلاس‌های مختلف با سبک‌های مختلف آموزشی متفاوت بود. در یک نگاه کلی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد پژوهشگران عوامل متعددی را در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مؤثر

1. Doiron
2. Mansor et al
3. Kavi et al
4. Kikas

می‌دانند و از میان عوامل مؤثر بر مطالعه برخی بیشتر مورد توجه محققان قرار گرفته است و بارها در پژوهش‌های مختلف بر آن‌ها تأکید شده است. می‌توان به عواملی همانند تفاوت‌های جنسیتی در مطالعه کتاب؛ عوامل ترغیب و بازدارنده به مطالعه غیردرسی، تشویق والدین به مطالعه فرزندان، وجود کتابخانه در محصل تحصیل، برگزاری مسابقات کتاب‌خوانی، داشتن عادت به مطالعه از دوران کودکی، داشتن کتابخانه شخصی، توسعه مراکز کتاب‌خوانی، تشویق اساتید، معلمان، والدین و دوستان، اختصاص دادن امتیازاتی جهت برگزاری مسابقات علمی و کتاب‌خوانی، نقش روش تدریس استادان، برگزاری نمایشگاه کتاب، درآمد خانواده و تأثیر منابع اینترنتی و فضای مجازی بر میزان مطالعه و بهتر کردن تجهیزات کتابخانه‌ها، تأثیر همسالان اشاره کرد. با نظر داشت عامل‌های استخراج شده در پژوهش‌های قبلی در بررسی پیشینه‌ها، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش اصلی است که از نظر آموزگاران مقطع ابتدائی استان مازندران مؤلفه‌های ترویجی کتاب‌خوانی (قصه‌گویی و شعرخوانی، برگزاری جلسات معرفی و نقد کتاب، برگزاری نمایشگاه کتاب، خواندن گروهی، نمایش فیلم و انیمیشن) بر بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان به چه میزان کارآمد است؟

روش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها توصیفی و از نوع پیمایشی است که به توصیف ویژگی‌های نمونه و سپس تعمیم این ویژگی‌های به جامعه آماری می‌پردازد. هم‌چنین از روش تحقیق کتابخانه‌ای و مطالعه متون استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق شامل آموزگاران مدارس ابتدائی استان مازندران که ۹۱۱۵ نفر هستند که از این تعداد ۵۱۹۱ نفر را زنان و تعداد ۳۹۲۴ نفر را مردان تشکیل می‌دهند. بر اساس تعداد جامعه آماری و با استفاده از جدول گرجسی و مورگان تعداد ۳۷۴ نفر نمونه برای جامعه پژوهش تعیین شد و سپس با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی تعداد نمونه مورد نیاز تعیین و سپس جهت گردآوری داده‌ها، پرسشنامه به صورت حضوری و اینترنتی در اختیار آموزگاران قرار داده شد. در این بررسی مؤلفه‌های پرسشنامه به گونه‌ای تدوین شد که حیطه‌ی موردسنجش را اندازه بگیرد. بدین منظور از روایی محتوایی یا صوری

استفاده شد؛ یعنی ابزار موردنظر در اختیار متخصصان قرار گرفت و همگی در مورد محتوای آن، توافق داشتند. اعتبار محتوایی پرسشنامه به سؤال‌های تشکیل دهنده‌ی آن بستگی دارد که به‌طور معمول افراد متخصص در موضوع مورد مطالعه، صلاحیت تعیین آن را دارند. برای روایی پرسشنامه از نظر خوانایی و رفع ابهام‌های گویه‌ها از نظرهای متخصصان استفاده و دیدگاه‌های آن‌ها اعمال شد. برای سنجش پایایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمارهای توصیفی و نیز آزمون‌های کلموگروف-اسمیرنف، از آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای) و نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

یافته‌ها

پرسش اساسی تحقیق حاضر به شرح زیر بود:
دیدگاه آموزگاران مقطع ابتدایی استان مازندران درباره میزان کارآمدی روش‌های پنج‌گانه ترویجی کتابخوانی چیست؟
مؤلفه‌های ترویجی کتابخوانی شامل ۵ مؤلفه (قصه‌گویی و شعرخوانی، جلسات معرفی و نقد کتاب، برگزاری نمایشگاه کتاب، خواندن گروهی و نمایش فیلم و انیمیشن) است. در ادامه به بررسی این ۵ مؤلفه پرداخته می‌شود.
۱) قصه‌گویی و شعرخوانی. شاخص قصه‌گویی و شعرخوانی توسط سؤالات ۱ و ۲ در پرسشنامه اندازه‌گیری شده است. توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به این سؤال در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱ توزیع فراوانی / درصد نظر آموزگاران درباره میزان کارآمدی قصه‌گویی

		و شعرخوانی بر بهبود کتابخوانی						
گویه	فراوانی / درصد	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	قوی	بسیار قوی	میانگین	انحراف معیار
شعرخوانی در کلاس	فراوانی	۸	۱۳	۱۶۰	۵۲	۱۴۱	۳/۸۲	۱/۰۵۱
	درصد	۲/۱۴	۳/۴۸	۴۲/۷۸	۱۳/۹۰	۳۷/۷۰		
قصه‌گویی در کلاس	فراوانی	۱۰	۱۰	۲۰۹	۷۱	۷۴	۳/۵۱	۰/۹۲۸
	درصد	۲/۶۷	۲/۶۷	۵۵/۸۸	۱۹/۹۸	۱۹/۷۹		

با توجه به داده‌های جدول ۱ و ستون میانگین‌ها مشخص می‌شود که از بین عوامل شاخص قصه‌گویی و شعرخوانی، بیشترین امتیاز کسب شده مربوط به عامل «شعرخوانی در کلاس» با مقدار میانگین ۳/۸۲ است و عامل «قصه‌گویی در کلاس» با مقدار میانگین ۳/۵۱ در رتبه دوم قرار دارد.

۲) جلسات معرفی و نقد کتاب. شاخص جلسات معرفی و نقد کتاب توسط سؤالات ۳ تا ۷ در پرسشنامه اندازه‌گیری شده است. توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به این ۵ سؤال در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. توزیع فراوانی / درصد نظر آموزگاران درباره میزان کارآمدی جلسات معرفی و نقد کتاب بر بهبود کتاب‌خوانی

انحراف معیار	میانگین	بسیار قوی	متوسط قوی	ضعیف	بسیار ضعیف	فراوانی /درصد	گویه
۱/۰۰۲	۳/۸۱	۱۱۴	۱۰۹	۱۲۵	۱۷	۹	معرفی یک یا چند کتاب به صورت هفتگی در تابلوی اعلانات مدرسه
۰/۹۹۰	۳/۸۳	۳۰/۴۸	۲۹/۱۴	۳۳/۴۲	۴/۵۵	۲/۴۱	بیان خلاصه‌ی کتاب در یک روز هفته به‌طور منظم
۰/۹۴۶	۴/۱۱	۱۵۷	۱۳۲	۶۱	۱۹	۵	بررسی و نقد کتاب در کلاس
۰/۹۷۵	۴/۲۵	۴۱/۹۸	۳۵/۲۹	۱۶/۳۱	۵/۰۸	۱/۳۴	ترویج کتاب‌خوانی و آگاه‌سازی دانش‌آموزان
۰/۹۸۵	۴/۲۵	۲۱۶	۵۲	۹۵	۵	۶	پیوند دادن موضوع مطالعه و کتاب‌خوانی با درس انشا

با توجه به داده‌های جدول ۲ و ستون میانگین‌ها مشخص می‌شود که از بین عوامل شاخص جلسات معرفی و نقد کتاب، بیشترین امتیاز کسب شده مربوط به عامل «ترویج کتاب‌خوانی و آگاه‌سازی دانش‌آموزان» و عامل «پیوند دادن موضوع مطالعه و کتاب‌خوانی با درس انشا» با مقدار میانگین ۴/۲۵ در رتبه دوم، عامل «بررسی و نقد کتاب در کلاس» با مقدار میانگین ۴/۱۱ در رتبه دوم، عامل «بیان خلاصه‌ی کتاب در یک روز هفته به‌طور منظم» با مقدار

میانگین ۳/۸۳ در رتبه سوم و عامل «معرفی یک یا چند کتاب به صورت هفتگی در تابلوی اعلانات مدرسه» با مقدار میانگین ۳/۸۱ در رتبه چهارم قرار دارد. (۳) برگزاری نمایشگاه کتاب. شاخص برگزاری نمایشگاه کتاب توسط سؤالات ۸ و ۹ در پرسشنامه اندازه‌گیری شده است. توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به این ۲ سؤال در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی / درصد نظر آموزگاران درباره میزان کارآمدی برگزاری نمایشگاه کتاب

بر بهبود کتاب‌خوانی

انحراف معیار	میانگین	بسیار قوی	قوی	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	فراوانی درصد	گویه
۱/۰۴۳	۴/۰۱	۱۶۹	۷۲	۱۰۵	۲۴	۴	فراوانی	برگزاری نمایشگاه کتاب در محیط مدرسه
		۴۵/۱۹	۱۹/۲۵	۲۸/۰۷	۶/۴۲	۱/۰۷	درصد	
		۱۰۰	۱۷۶	۸۲	۵	۱۱	فراوانی	داستان‌نویسی و مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری نمایشگاه کتاب کلاسی
۰/۸۹۶	۳/۹۳	۲۶/۷۴	۴۷/۰۶	۲۱/۹۳	۱/۳۴	۲/۹۴	درصد	

از بین عوامل برگزاری نمایشگاه کتاب، بیشترین امتیاز کسب شده مربوط به عامل «برگزاری نمایشگاه کتاب در محیط مدرسه» با مقدار میانگین ۴/۰۱ است و عامل «داستان‌نویسی و مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری نمایشگاه کتاب کلاسی» با مقدار میانگین ۳/۹۳ در رتبه دوم قرار دارد.

(۴) خواندن گروهی. شاخص خواندن گروهی توسط سؤال‌های ۱۰ تا ۱۳ در پرسشنامه اندازه‌گیری شده است. توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به این ۵ سؤال در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴. توزیع فراوانی / درصد نظر آموزگاران درباره میزان کارآمدی خواندن گروهی

بر بهبود کتاب‌خوانی

انحراف معیار	میانگین	بسیار قوی	قوی	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	فراوانی درصد	گویه
۰/۹۲۷	۳/۵۶	۳۹	۱۹۲	۹۶	۳۳	۱۴	فراوانی	تشکیل گروه‌های مطالعه
		۱۰/۴۳	۵۱/۳۴	۲۵/۶۷	۸/۸۲	۳/۷۴	درصد	دانش‌آموزی برحسب علاقه

انحراف معیار	میانگین	بسیار قوی	متوسط	ضعیف	بسیار ضعیف	فراوانی /درصد	گویه
۰/۸۷۲	۳/۶۶	۵۵	۱۷۵	۱۱۵	۲۱	۸	فراوانی
		۱۴/۷۱	۴۶/۷۹	۳۰/۷۵	۵/۶۱	۲/۱۴	درصد
۰/۷۳۲	۳/۸۹	۵۵	۲۴۴	۶۲	۶	۷	فراوانی
		۱۴/۷۱	۶۵/۲۴	۱۶/۵۸	۱/۶۰	۱/۸۷	درصد
۰/۶۴۸	۴/۱۰	۷۸	۲۶۹	۱۷	۵	۵	فراوانی
		۲۰/۸۶	۷۱/۹۳	۴/۵۵	۱/۳۴	۱/۳۴	درصد

از بین عوامل شاخص جلسات معرفی و نقد کتاب، بیشترین امتیاز کسب شده مربوط به عامل «ثبت فعالیت‌های کتاب‌خوانی دانش‌آموزان» با مقدار میانگین ۴/۱۰ است و عامل «کتاب‌خوانی گروهی» با مقدار میانگین ۳/۸۹ در رتبه دوم، عامل «آزاد گذاشتن دانش‌آموزان در انتخاب منبع برای تحقیق و کار گروهی» با مقدار میانگین ۳/۶۶ در رتبه سوم و عامل «تشکیل گروه‌های مطالعه دانش‌آموزی برحسب علاقه» با مقدار میانگین ۳/۵۶ در رتبه چهارم قرار دارد.

۵) نمایش فیلم و انیمیشن. شاخص نمایش فیلم و انیمیشن توسط سؤال‌های ۱۴ تا ۱۶ در پرسشنامه اندازه‌گیری شده است. توزیع فراوانی پاسخ‌های داده شده به این ۳ سؤال در جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی/ درصد نظر آموزگاران درباره میزان کارآمدی فیلم و انیمیشن

بر بهبود کتاب‌خوانی

انحراف معیار	میانگین	بسیار زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	فراوانی /درصد	گویه
۰/۷۸۹	۳/۸۹	۷۴	۲۰۱	۸۶	۸	۵	فراوانی
		۱۹/۷۹	۵۳/۷۴	۲۲/۹۹	۲/۱۴	۱/۳۴	درصد
۱/۰۷۱	۳/۵۶	۷۱	۱۴۵	۱۰۱	۳۷	۲۰	فراوانی
		۱۹	۳۸/۸	۲۷	۹/۹	۵/۳	درصد
۱/۱۰۶	۳/۳۲	۷۴	۱۰۸	۹۲	۶۵	۳۵	فراوانی
		۱۹/۸	۲۸/۹	۲۴/۶	۱۷/۴	۹/۴	درصد

جدول ۵ نشان می‌دهد بیشترین امتیاز کسب‌شده مربوط به استفاده از عامل «فیلم» با مقدار میانگین ۳/۸۹ است و استفاده از عامل «انیمیشن» با مقدار میانگین ۳/۵۶ در رتبه دوم و عامل «استفاده از نمایش زنده» با مقدار میانگین ۳/۳۲ در رتبه سوم قرار دارد. برای بررسی میزان کارآمدی شاخص‌های ترویجی کتابخوانی در بهبود کتابخوانی دانش‌آموزان از نظر آموزگاران، میانگین امتیازات کسب‌شده با مقدار متوسط (۳) مقایسه خواهد شد. برای انجام این آزمون از آزمون تی استیودنت تک نمونه‌ای استفاده شد.

جدول ۶. نتایج آزمون تی استیودنت برای بررسی میزان کارآمدی شاخص‌های کتابخوانی در بهبود کتابخوانی دانش‌آموزان

شاخص	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره t	سطح معناداری	اختلاف میانگین‌ها	
						فاصله اطمینان ۹۵٪	حد پایین حد بالا
قصه‌گویی و شعرخوانی	۳۷۴	۳/۶۶	۰/۷۵۵	۱۶/۹۰۷	۰/۰۰۱	۰/۶۶۰	۰/۵۸۴
جلسات معرفی و نقد کتاب	۳۷۴	۴/۰۵	۰/۵۱۶	۳۹/۳۹۹	۰/۰۰۱	۱/۰۵۲	۰/۹۹۹
برگزاری نمایشگاه کتاب	۳۷۴	۳/۹۷	۰/۸۱۲	۲۳/۱۴۷	۰/۰۰۱	۰/۹۷۲	۰/۸۸۹
خواندن گروهی	۳۷۴	۳/۸۲	۰/۵۷۱	۲۷/۶۹۹	۰/۰۰۱	۰/۸۱۸	۰/۷۶۰
نمایش فیلم و انیمیشن	۳۷۴	۳/۵۹	۱/۰۱۶	۱۸/۴۲	۰/۰۰۱	۰/۵۹۲	۰/۴۵۷
مؤلفه‌های کتابخوانی	۳۷۴	۳/۹۰	۰/۴۱۱	۴۲/۳۹۲	۰/۰۰۱	۰/۹۰	۰/۸۵۸

با توجه به جدول ۶ سطح معناداری آزمون برای تمامی شاخص‌های کتابخوانی کوچک‌تر از مقدار ۰/۰۵ است و فاصله اطمینان در دامنه اعداد مثبت قرار دارد. در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض برابری میانگین امتیازات با مقدار متوسط (۳) رد می‌شود. به عبارتی دیگر، از نظر آموزگاران مقطع ابتدایی استان مازندران، استفاده از روش‌های

پیشنهادی آنان، مؤلفه‌های ترویجی (۵ مؤلفه)، به بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان امید زیادی می‌رود.

بحث و نتیجه‌گیری

در بین مؤلفه‌های ترویجی کتاب‌خوانی، مؤلفه‌های شعرخوانی در کلاس، ترویج کتاب‌خوانی و آگاه‌سازی دانش‌آموزان، برگزاری نمایشگاه کتاب در محیط مدرسه، ثبت فعالیت‌های کتاب‌خوانی دانش‌آموزان و استفاده از نمایش فیلم بیشترین کارآمدی را در بهبود کتاب‌خوانی داشته‌اند. بدین گونه که معلمانی که در کلاس درس از شیوه‌های جدید و متنوع مانند استفاده از فیلم، موسیقی، انیمیشن و داستان و شعر بهره می‌گیرند جذابیت کلاس را بالا می‌برند تا دانش‌آموزان ترغیب شوند هم پای معلم پیش روند و خود نیز در این فعالیت‌ها نقش داشته باشند. این مورد، با نتایج پژوهش مهربان و دیگران (۱۳۹۰) که تدوین برنامه هفتگی کتاب‌خوانی در مدارس را به‌عنوان عاملی مهمی در توسعه کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی می‌داند، پژوهش یعقوبی راد و دیگران (۱۳۹۴) که به نقش معلمان در ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی پرداخته و به جایگاه معلم اشاره می‌کند و بیان می‌کند معلمان باید روش صحیح مطالعه را مانند دروس دیگر به دانش‌آموزان بیاموزند و کاربرد و اهمیت کتاب در زندگی را برای آن‌ها توضیح دهند، همخوانی دارد. از آنجا که کلام شعر، آهنگین و موزون است، به میزان زیادی مورد علاقه و توجه کودکان قرار می‌گیرد و آنان را به وادی تخیل می‌کشاند، خواندن شعر از روی کتاب برای بچه‌ها، در جذب آنان به سوی آن و ایجاد رغبت و عادت به مطالعه، بسیار مؤثر است و در حقیقت، همان نقش قصه را ایفا می‌کنند (کاربخش راوری، ۱۳۹۲). تلقی معلم از مطالعه بسیار مهم است؛ زیرا میل به خواندن فقط زمانی به دیگران منتقل می‌شود که خود فرد نیاز به آن را احساس کند. اگر معلم ارزش زیادی برای مطالعه قائل شود، جدیت و علاقه‌اش، دانش‌آموزان را به شوق می‌آورد (سابرینو، ۱۳۹۴).

در مورد کتاب‌هایی که اهمیت مطالعه آن‌ها مورد تأکید است می‌توان به تهیه فیلم‌ها، سی‌دی‌ها، کلیپ‌ها و اسلایدهایی از متن‌ها و نقاشی‌های کتاب‌های مصور و صداگذاری

روی آن‌ها اقدام کرد؛ این کارها اگر هنرمندانه صورت گیرد، مورد توجه کودکان واقع می‌شود. از طرفی، تجربه نشان داده است که در بیشتر موارد، با نمایش فیلمی در مورد زندگی یک حیوان یا سرزمین یا موضوع علمی، برخی کودکان و نوجوانان برای به دست آوردن اطلاعات بیشتر در مورد آنچه در آن فیلم دیده‌اند، به کتاب‌هایی در آن زمینه، رو می‌آورند، یا اگر کتاب مناسبی در آن مورد، در اختیارشان قرار بگیرد، به مطالعه آن می‌پردازند (سرشار، ۱۳۹۳).

در این تحقیق مشخص شد آموزگاران مقطع ابتدایی استان مازندران از شاخص‌های «قصه‌گویی در کلاس»، «بررسی و نقد کتاب در کلاس»، «داستان‌نویسی و مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری نمایشگاه»، «آزاد گذاشتن دانش‌آموزان در انتخاب منبع برای پژوهش و کار گروهی»، «استفاده از نمایش انیمیشن» در بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان استفاده می‌کنند. این بخش، نتایج پژوهش دویرون (۲۰۱۱) که به اثرگذاری انگیزشی ابزارهای دیجیتال جهت تقویت کتاب‌خوانی دانش‌آموزان اشاره کرده است، مهربان و همکاران (۱۳۹۰) که در پژوهش خود تدوین نظام پژوهش را در توسعه کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی مؤثر می‌داند و مهدوی درواری (۱۳۹۱) که در پژوهش خود اختصاص دادن امتیازاتی جهت برگزاری مسابقات علمی و کتاب‌خوانی را عامل گرایش دانش‌آموزان به مطالعه و کتاب‌خوانی می‌داند، همخوانی دارد. هم‌چنین با پژوهش کیکاس و همکاران (۲۰۱۶) که اشاره به حمایت معلم و استفاده از مهارت‌ها و سبک‌های مختلف در شیوه‌های تدریس جهت علاقه‌مند نمودن دانش‌آموزان به خواندن می‌کند و با پژوهش ابادری و دیگران (۱۳۹۵) که در خصوص تأثیر فعالیت‌های فرهنگی که شامل خواندن گروهی، جمع‌خوانی، مشارکت‌دهی دانش‌آموزان در فعالیت‌ها و آزاد گذاشتن در انتخاب فعالیت‌ها بر انگیزه‌های کتاب‌خوانی بود، همخوانی دارد. آموزگاران مدارس اگر بتوانند به‌منظور آشنا کردن دانش‌آموزان با شیوه‌های صحیح مطالعه و منابع مفید، پژوهش گروهی و سخنرانی علمی و ایجاد حلقه‌ی کندوکاو در جهت تقویت تفکر خلاق، تفکر نقاد و تفکر فلسفی بین دانش‌آموزان، کلاس «مطالعه و پژوهش» زیر نظر «معلم» یا «کتابدار مدرسه» یا «معلم انشا» داشته باشند، گامی اساسی در ترویج عادت به مطالعه و کتاب‌خوانی برداشته‌اند.

با توجه به مقطع تحصیلی شاگردان، گروه خوانی را هم معلم - نه فقط برای آشنایی با املا و آهنگ مناسب کلمات بلکه برای ایجاد علاقه به کتاب - و هم خود شاگردان می‌توانند به نوبت انجام دهند. موضوع مطالعه در گروه‌خوانی می‌تواند داستان و یا شعری در ارتباط با موضوعات مورد علاقه‌ی گروه و یا درباره‌ی اخبار و حوادث جهانی و یا فصلی برگرفته از کتابی باشد. با مطالعه روزانه‌ی چنین موضوعاتی، گروه در مدت معینی شیفته مطالعه می‌شود. گروه‌خوانی در برنامه‌ی کاری مدرسه نقش مهمی دارد و باعث علاقه‌مندی معلمان و شاگردان به مطالعه می‌شود (سابرینو، ۱۳۹۴). معلمان برای اینکه دانش‌آموزان را ترغیب به کتاب‌خوانی نمایند باید آن‌ها را در فعالیت‌های کلاسی شرکت دهند و هر چه دانش‌آموزان مشارکت بیشتری داشته باشند انگیزه بیشتری به دست می‌آورند. دانش‌آموزانی که هم پای معلم خود در فعالیت‌ها شرکت کرده این‌گونه می‌پندارند که از نظر معلم فردی مستقل هستند و معلم می‌تواند از توانایی‌های آن‌ها بهره‌گیرد، در نتیجه دانش‌آموزان برای اینکه در نزد معلم، خود را فعال‌تر نشان دهند به خواندن کتاب و افزایش معلومات خود می‌پردازند و از هر روشی که بتوانند در کنار معلم قرار گیرند استفاده می‌کنند.

معلمان در کلاس برای هر واحد درسی، به دانش‌آموزان به صورت گروهی برنامه مطالعه و پژوهش دهند و متناسب با واحد درسی از آن‌ها بخواهند که کارهای پژوهشی را انجام دهند و در کلاس برای دیگر دانش‌آموزان ارائه دهند تا هم به کار مطالعه و پژوهش عادت کنند و هم یاد بگیرند تا در آینده برای مقاطع تحصیلی بالاتر چگونه یک مقاله علمی بنویسند و هم چنین با حضور خود در کتابخانه‌ها با کتاب و شیوه استفاده از آن در کارهای پژوهشی آشنا شوند. نتایج این پژوهش با پژوهش ظهیری ناو و رجبی (۱۳۹۰) که در پژوهشی به «بررسی رابطه کتاب‌خوانی و رشد اجتماعی در دانش‌آموزان» پرداخته‌اند و در پژوهش خود دریافتند که کتاب‌های شعر پیش‌بینی‌کننده منفی و معنادار رشد اجتماعی است، مغایرت دارد؛ اما با یافته‌های پژوهش احمدیان‌نایینی (۱۳۹۲) که نشان داد فرهنگ شفاهی همبستگی مثبت و معناداری با مطالعه غیردرسی دارد، همخوانی دارد. در دوره ابتدایی، خصوصاً سال‌های آغازین، استفاده از کتاب‌های تصویری و شعرخوانی و قصه‌گویی برای دانش‌آموزان، تأثیر شگرفی در افزایش علاقه به کتاب‌خوانی آنان خواهد داشت. این‌گونه

می‌توان گفت که دانش‌آموزان دوره ابتدائی به خاطر اقتضای سنی، علاقه خاصی به شعر و قصه دارند چون قبل از مدرسه در خانه، خانواده با قصه گفتن و شعر خواندن آن‌ها را تا حدودی با کتاب‌خوانی آشنا کرده‌اند و این روند که معلمان در کلاس‌های درس مباحث درسی را با شعر و قصه به دانش‌آموزان بیاموزند به دلیل وزن و آهنگی که دارد بیشتر در ذهن دانش‌آموزان ماندگار است.

به این دلیل که دانش‌آموزان مقطع ابتدائی زیاد با مبحث نقد آشنایی ندارند بنابراین، نمی‌توانند در این جلسات به‌خوبی شرکت کنند و کتاب‌ها را مورد نقد قرار دهند؛ این شیوه آموزشی برای مقاطع بالاتر مناسب خواهد بود تا در این مباحث حضور پررنگی داشته باشند. به همین دلیل به آموزگاران پیشنهاد می‌شود همواره از دانش‌آموزان بخواهند خلاصه و یا تعریف کوتاهی از کتاب‌هایی که خوانده‌اند را به شیوه خودشان بیان کنند و یا به‌عنوان تکالیف درسی به‌صورت هفتگی خلاصه‌ای از کتاب را در تابلوی کلاسی یا مدرسه‌ای به نمایش بگذارند. معلمانی که در مقطع ابتدائی فعالیت می‌کنند به خاطر اینکه این دوره، مقطع مهمی از دوران تحصیل را تشکیل می‌دهد؛ سعی می‌کنند دانش‌آموزان را با انواع مشارکت‌ها در مدرسه آشنا سازند و یکی از این مشارکت‌ها، برپایی نمایشگاه کتاب است که بیشتر در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم اتفاق می‌افتد که دانش‌آموزان از استقلال بیشتری برخوردارند و این‌گونه معلم با مشارکت دادن دانش‌آموزان، در برپایی نمایشگاه‌ها، حس توانایی را در آن‌ها افزایش داده و می‌تواند مشوقی برای آن‌ها باشد. بنابراین به آموزگاران پیشنهاد می‌شود دانش‌آموزان را در انواع فعالیت‌ها شرکت دهند که یکی از آن فعالیت‌ها می‌تواند برگزاری نمایشگاه کتاب‌های دست‌نوشته دانش‌آموزان باشد. در این تحقیق مشخص شد افزایش نمایش فیلم و انیمیشن توسط معلم باعث بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان می‌گردد و برعکس در صورتی که از میزان نمایش فیلم و انیمیشن توسط معلم کاسته شود از میزان کتاب‌خوانی نیز کم می‌شود. به عبارتی دیگر، رابطه نمایش فیلم و انیمیشن توسط معلم بر بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مقطع ابتدائی استان مازندران معنادار است. معلمانی که در کلاس‌های درس برای بهتر فهماندن مطالب از روش‌های نوین بهره می‌گیرند کلاس را پویاتر نموده و استفاده از ابزارهای کمک‌آموزشی تا حدودی توانسته است معلمان را در

ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی کمک نماید. از نظر آموزگاران، مؤلفه‌های شعرخوانی در کلاس، ترویج کتاب‌خوانی و آگاه‌سازی دانش‌آموزان، برگزاری نمایشگاه کتاب در محیط مدرسه، ثبت فعالیت‌های کتاب‌خوانی دانش‌آموزان و استفاده از نمایش فیلم، بیشترین تأثیر را در بهبود کتاب‌خوانی داشته‌اند و آموزگاران از شاخص‌های «قصه‌گویی در کلاس»، «معرفی و نقد کتاب در کلاس»، «داستان‌نویسی و مشارکت دانش‌آموزان در برگزاری نمایشگاه»، «آزاد گذاشتن دانش‌آموزان در انتخاب منبع برای پژوهش و کار گروهی» و «نمایش انیمیشن» بیشترین استفاده را می‌کنند. در مجموع کل شاخص‌ها، معناداری مثبتی میان استفاده آموزگاران از شاخص‌های کتاب‌خوانی بر بهبود کتاب‌خوانی دانش‌آموزان مشاهده نشد. به بیان دیگر استفاده آموزگاران از شاخص‌های کتاب‌خوانی از حد متوسط کمتر بوده است. برخی پیشنهادهایی که برای این پژوهش ارائه می‌شود به شرح زیر است:

۱. معلمان و مسئولان تا حد امکان از روش‌های قصه گفتن، داستان‌نویسی، آزاد گذاشتن دانش‌آموزان در انتخاب منبع برای پژوهش و کار گروهی بیشتر بهره گیرند.
۲. به معلمان پیشنهاد می‌شود برای آشنایی دانش‌آموزان از مبحث یک فصل از چند کتاب هم‌زمان استفاده کنند و از دانش‌آموزان بخواهند با انتخاب خود، به صورت داوطلبانه، کتاب را بخوانند و به بحث و گفتگو بپردازند.
۳. معلمان تا حد امکان برای آشنایی با مبحث نقد، از نویسندگان و افراد صاحب‌نظر در سطح شهر یا نزدیک به محل مدارس، دعوت به عمل آورند.
۴. معلمان تا حد امکان دانش‌آموزان را به نوشتن کتاب و خلاصه‌نویسی کتاب‌های خوانده شده تشویق کنند؛ و در کتابخانه کلاسی یا در نمایشگاه‌های دوره‌ای مدرسه به نمایش بگذارند.
۵. معلمان و مسئولان مدرسه تا حد امکان ارتباط خود را با کتابداران و کتابخانه‌ها افزایش داده و عضویت در کتابخانه‌ها را از اولویت‌های آموزش و پرورش قرار دهند.
۶. به معلمان و مسئولان مدرسه پیشنهاد می‌شود به علت ضعیف بودن کتابخانه‌های آموزشگاهی در جهت غنی شدن آن با استفاده از مشارکت دانش‌آموزان با طرح اهدای

کتاب اهدای دانایی یا طرح وقف کتاب و از این دسته گام بردارند. هم‌چنین می‌توانند از کتابداران کتابخانه‌های عمومی یا دیگر کتابخانه‌های نزدیکی محل مدارس کمک بگیرند. ۷. به معلمان و مسئولان مدرسه پیشنهاد می‌شود جهت بهبود و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کتاب‌خوانی در فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی که شامل جمع‌خوانی، باشگاه‌های کتاب‌خوانی و شاهنامه‌خوانی، سیر مطالعاتی، نشست‌های کتاب‌خوان و برنامه‌های ویژه دانش‌آموزان است، مشارکت و حضور فعال داشته باشند.

منابع

- اباذری، زهرا؛ یارمحمدی، مسعود و امیدخدا، مریم (۱۳۹۵). تأثیر فعالیت‌های فرهنگی کتابخانه‌های عمومی در علاقه‌مندسازی دانش‌آموزان به مطالعه (مطالعه موردی: دانش‌آموزان مدرسه‌ی راهنمایی گوهرشاد تهران). *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۲(۲): ۲۴۷-۲۶۰.
- احمدیان نایینی، مرجان و زارع شاه‌آبادی، اکبر و حاضری، افسانه (۱۳۹۲). *بررسی عوامل مؤثر بر میزان مطالعه غیردرسی در شهر نایین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد.
- دیانی، محمدحسین و تقی پناهی، فاطمه (۱۳۸۷). *بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه‌های مطالعه در دانش‌آموزان ابتدایی و راهنمایی*. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۱(۳): ۲۹-۵۶.
- رحمانی، بتول و نوشین فرد، فاطمه (۱۳۹۴). *تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری از نظر مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی*. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازمان‌دهی اطلاعات*، ۲۶(۳): ۸۰-۹۲.
- زارع، امین؛ بهرامی نیا، سارا و ریاحی، عارف (۱۳۹۵). *بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه‌های مطالعه در دانش‌آموزان راهنمایی و دبیرستان شهر کرمانشاه*. *فصلنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، ۱(۳): ۱۵۶-۱۸۰.
- سابرینو، خاویر (۱۳۹۴). *ادبیات کودکان: روش‌های تقویت مطالعه*. ترجمه: حیدر مختاری و محمدجعفر سعادت. تهران: کتابدار.

سرشار، محمدرضا (۱۳۹۳). درباره ادبیات داستانی: راه‌های علاقه‌مند کردن کودکان به مطالعه. تهران: کانون اندیشه جوان.

کاربخش راوری، ماشاءالله (۱۳۹۲). چگونه کودکان و نوجوانان را به مطالعه و کتاب‌خوانی علاقه‌مند کنیم؟ چاپ ششم. تهران: موسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه).

مرادمند، علی (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی عوامل مشوق و بازدارنده مطالعه غیردرسی از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دوره کارشناسی در دانشگاه تربیت معلم آذربایجان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۱۶(۲): ۹۵-۱۱۴.

مهدوی درواری، قاسم (۱۳۹۱). بررسی گرایش دانش‌آموزان شاهد مقطع متوسطه به مطالعه و کتاب‌خوانی در شهرستان بهشهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته علوم اجتماعی و روانشناسی، دانشگاه پیام نور ساری. ساری.

میرزایی، صغری (۱۳۸۵). بررسی نقش معلم در ایجاد انگیزه جهت مطالعه در دانش‌آموزان دختر پایه‌ی پنجم منطقه‌ی ۱۶. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا (س). تهران.

یعقوبی‌راد، فرزانه؛ کاووسی، اسماعیل و رشیدپور، علی (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای فرهنگ کتاب‌خوانی در میان دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه منطقه ۵ شهر تهران. خانواده و پژوهش، ۱۲(۲۶): ۸۷-۱۰۶.

Doiron, R. (2011, August). Using e-books and e-readers to promote reading in school libraries: Lessons from the field. In *IFLA Conference* (pp. 13-18).

Duthie, J & Larsen, J. (2005). Literacy as a Leisure Activity: Free Time Preferences of older children and young Adolescents. Retrieved October 8, 2016, from www.Nbci.nlm.gov/pubmed

Kikas, E., Silinskas, G., Jõgi, A. L., & Soodla, P. (2016). Effects of teacher's individualized support on children's reading skills and interest in classrooms with different teaching styles. *Learning and Individual Differences*, 49, 270-277.

Kavi, R. K., Tackie, S. N., & Bugyei, K. A. (2015). Reading for pleasure among junior high school students: case study of the Saint Andrews

Anglican Complex Junior High School, Sekondi. *Library Philosophy and Practice*, 0_1.

Mansor, A. N., Rasul, M. S., Rauf, R. A. A., & Koh, B. L. (2013). Developing and sustaining reading habit among teenagers. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 22(4), 357-365.

Stranger-Johannessen, E. (2014). Promoting a reading culture through a rural community library in Uganda. *IFLA journal*, 40(2), 92-101.

Udoh-Ilomechine, Q. (2008). The significance of school libraries in the educational development of students: the case of Novena University Staff School, Kwale, Delta State, Nigeria. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 201.